

สมชัย ภัทรานันท์: รอยต่อระหว่าง ‘ครอง จันดาวงศ์’ กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

written by กองบรรณาธิการ | กรกฎาคม 22, 2016

ในแถบเทือกภูพานผืนนี้ว่ากันว่าเป็นเสมือนดินแดนที่แห่งการฟุ้งฟักการต่อสู้ของประชาชน โดยเป็นเขตป่าที่มีบริเวณติดกับสามอำเภอของจังหวัดสกลนครคือวาริชภูมิ ส่องดาว และสว่างแดนดิน ในอดีตเคยเป็นป่ารกชัฏกว้างใหญ่ มีหมู่บ้านรายล้อมมากกว่า 40 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่แรกๆ ในภาคอีสานที่มีชาวบ้านผู้ตื่นตัวทางการเมือง เข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นอย่างมากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนเป็นกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในการทำสงครามประชาชน โดยก่อนหน้าการเข้ามามีอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ฯ ในพื้นที่ดงพระเจ้า ดินแดนแห่งนี้เคยผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งสำคัญมากมาย ซึ่งมีผู้นำการเคลื่อนไหวคนสำคัญคือ ครูครอง จันดาวงศ์ ครูประชาบาลชาวสว่างแดนดิน

ดังนั้นการที่จะเข้าใจการเคลื่อนไหวของคนในดงพระเจ้า ตลอดจนรูปแบบการเคลื่อนไหวของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงจำเป็นต้องศึกษาชีวิตการเคลื่อนไหวทางการเมืองของครูครอง จันดาวงศ์ ตั้งแต่การเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย การเคลื่อนกับไหวกบฏสันติภาพ ไปจนถึงการต่อสู้ในบทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การต่อสู้ภายใต้การนำของครูครองนำมาสู่ความขัดแย้งกับรัฐทางการจนเสมือนเป็นไม้ต่อไปสู่การต่อสู้ด้วยอาวุธของ พคท. ทำให้ดงพระเจ้าแห่งนี้ได้กลายเป็นฐานที่มั่นหลักของการปฏิวัติในระยะเริ่มต้น

ดร.สมชัย ภัทรานันท์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ซึ่งเคยได้ศึกษาชีวิตการต่อสู้ของครูครอง จันดาวงศ์ จากเอกสารต่างๆ และจากพูดคุยจากคนใกล้ชิดครูครอง จันดาวงศ์เอง เมื่อไม่นานมานี้ มีการแชร์บทความของสมชัยเรื่อง [“ครอง จันดาวงศ์ กับการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวอีสาน”](#) (วารสารบัณฑิตอาสาสมัคร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2557) อย่างคึกคักในโซเชียลมีเดีย

นายครอง จันดาวงศ์ หรือ “ครูครอง” (2451-2504) ก่อนเข้าหลักประหารในวันที่ 31 พฤษภาคม 2504 ตามคำสั่งของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

เดอะอีसानเรคคอร์ด : ความคิดทางการเมืองและแนวทางเคลื่อนไหวของครูครอง จันดาวงศ์ มาจากไหน และมีพัฒนาการอย่างไร

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : จะเข้าใจบทบาทการเมืองของ ครูครอง จันดาวงศ์ มันต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทางประเทศ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ 2475 คือครูครองจะมีบทบาททางการเมืองแบบไหนมันไปสัมพันธ์กับการแบ่งฝ่ายทางการเมืองในประเทศไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดความขัดแย้งระหว่าง ปรีดี พนมยงค์กับจอมพล ป. เดียง ศิริจันทร์ และส.ส.อีसानฝ่ายหัวก้าวหน้าให้การสนับสนุนปรีดี เนื่องจากมีแนวคิดที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย การที่เดียงให้การสนับสนุนปรีดี ทำให้ครองซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับเดียงสนับสนุนปรีดีตามไปด้วย และเมื่อปรีดี จัดตั้งขบวนการเสรีไทย ครอง ได้เข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทยโดยการชักชวนของนายเดียง การเข้าร่วมเสรีไทยก็ส่งผลทางความคิดกับครูครอง

นอกจากนั้นแล้วครูครองยังมีพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่ง คือเป็นคนที่ตั้งใจดูให้ประชาชนยอมรับความเป็นผู้นำได้ คือต้องเข้าใจชนบทในอีสานหรือชนบทที่อื่นๆ ผมว่าก็เหมือนกัน ในชนบทสมัยนั้นคนมีอำนาจคือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้อิทธิพลอะไรต่างๆ ชาวบ้านถ้าเห็นคนกล้าหาญมาต่อสู้เช่นไม่กลัวเจ้าหน้าที่ของรัฐมันก็จะเกิดความศรัทธา นับถือ คือปัจจัยภายในของครูครองเป็นที่ทำให้นับถือของชาวบ้าน โดยเป็นคนกล้าแต่มีเหตุผล มีความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งยังมีอาชีพเป็นครูที่คนนับถือ หากยังไม่นับเรื่องแนวคิดทางการเมือง ลักษณะ

เหล่านี้ทำให้ครองกลายเป็นผู้นำในชุมชนโดยง่าย พอได้เข้าร่วมเสรีไทยจึงมีบทบาทในการชักจูงชาวบ้านให้มาสนับสนุน

การเข้าร่วมเสรีไทยก็มีความสำคัญในแง่ที่ว่า เสรีไทยมันเป็นขบวนการที่มีการจัดตั้ง ทำให้ครุครองได้เรียนวิธีการต่อสู้แบบการรวมกลุ่มจัดตั้ง วิธีจะทำยังไงให้คนมาเข้าร่วมขบวนการ การจัดให้การศึกษา การฝึกฝนคน มันเป็นการเรียนรู้สำคัญสำหรับครุครอง

ต่อมาหลังจากการเคลื่อนไหวกับเสรีไทยไปแล้ว ครุครองก็ถูกทางการจับ จากตอนที่อยู่มุ่บ้านที่ได้คุยเรื่องการเมืองเพียงกับนายเตียงเท่านั้น แต่ในขณะที่ถูกคุมขังอยู่ในคุกได้ไปเจอนักโทษทางการเมืองคนอื่น ๆ ที่อยู่ในคุกด้วย อย่างการที่ได้ไปเจอกับคนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่มีความคิดเรื่องการปฏิวัติ มันก็เป็นความคิดอีกแบบหนึ่งที่ต่างจากนายเตียงที่มีความคิดแบบปฏิรูป ฐานความคิดก็เปิดกว้างขึ้นมีความคิดการเคลื่อนไหวที่หลากหลายมากกว่าการคิดจะเป็นแค่ผู้แทนราษฎร เห็นได้จากการที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการสันติภาพ มันเป็นการคัดค้านสงคราม คัดค้านจักรวรรดินิยมอเมริกา เรียกร้องนโยบายทางการเมืองที่เป็นกลาง แสดงถึงแนวคิดที่กว้างไปกว่าเดิม

อีกอย่างคือโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับคนเวียดนามอพยพ คือช่วงนั้นเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ช่วงนั้นปรีดี พนมยงค์ ต้องการอพยพคนเวียดนามออกจากพื้นที่ปะทะตรงเขตชายแดนไทยลาว จึงมอบหมายให้ครุครองเป็นคนดูแลคนเวียดนามเหล่านี้ โดยครุครองได้จัดหาที่พักในภาคอีสานให้กับคนเวียดนามเหล่านี้ ความสัมพันธ์เหล่านี้ทำให้มีการถ่ายทอดเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองบวกกับวิธีการจัดตั้ง

คนเวียดนามในสมัยนั้นมีความสามารถในการจัดตั้ง มีความคิดทางการเมือง มีระเบียบวินัย มากกว่าพคท.เป็นไหน ๆ ซึ่งพคท.ตอนนั้นยังเพิ่งแค่ตั้งไข่เท่านั้น ยังไม่มีอิทธิพลอะไร คนเหล่านี้จึงมีบทบาทสำคัญแก่พัฒนาการความคิดของครุครองก่อนที่จะเข้าไปมีบทบาทเป็นผู้แทนราษฎรและการเคลื่อนไหวการเมืองหลังการทำรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การเคลื่อนไหวของครุครองในแถบดงพระเจ้าน้ำทิพย์เป็นการเคลื่อนไหวแบบไหน มีเป้าหมายอะไร หรือหยิบยกประเด็นอะไรเป็นจุดร่วม

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : แนวคิดของครุครองต้องการประสานการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ เพื่อจะให้มีการตื่นตัวทางการเมือง เคลื่อนไหวจัดตั้งมวลชนเพื่อต้องการให้เป็นองค์กรทางการเมือง โดยมีการพามวลชนมาทำงานร่วมกัน มีการแก้ปัญหาการโดนเอาผิดเอาเปรียบจากนายทุนและจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีอภิปรายร่วมกันมีการลงมติร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน ซึ่งต่างจากที่ทางการไทยคิดว่ามีการสะสมอาวุธ มีการฝึกอาวุธ ซึ่งจริงๆ แล้วไม่ได้เป็นอย่างนั้น

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การเคลื่อนไหวได้ชูความเป็นภูมิภาคนิยมในการต่อสู้ เหมือนกับการต่อสู้ในอีสานที่

ผ่านมาไหมครับ

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : มันไม่จำเป็นต้องใช้ความเป็นลาวหรือ ชาวบ้านทุกคนก็มีสำเนียงลาวอยู่แล้ว ไม่ใช่มาตั้งมา บั่นกัน มันเป็นการแสดงมาโดยธรรมชาติ เรื่องอะไรที่เกิดในฝั่งนั้นมันมาถึงฝั่งนี้ อะไรที่เกิดในเวียงจันทน์ก็เหมือน เกิดในภาคอีสานมันใกล้เคียงกันขนาดนั้น คือคนยุคหลังมาจินตนาการว่าขบวนการเหล่านี้ใช้ความเป็นลาวมาสู่อะไร แบบนี้ แน่แน่นอนว่าครูครองเห็นออกเห็นใจขบวนการในประเทศลาว เพราะในตัวเขามันเป็นอย่างนั้นชาวบ้านก็เป็น อย่างนั้น อย่างเช่นตอนคุณ ถวิล พงศ์สกุล เข้ามาในดงพระเจ้าช่วงแรกๆ ก็โดนชาวบ้านต่อต้านเพราะเป็นคนมาจาก ภาคกลางพูดภาษาลาวไม่ได้ โดนชาวบ้านแกล้งมาตลอด โดนหลอกให้กินอย่างนั้นอย่างนี้ ชาวบ้านเขารู้สึกว่าเป็น คนไทยนี่หว่า ชาวบ้านเขารู้สึกไม่ชอบ พอเป็นคนภาคกลางเขารู้สึกแยกเลย ธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้นไม่ต้องมา ปลุกกระดมอะไรเลย

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การเคลื่อนไหวที่มันมีเงื่อนไขทางสังคมอะไรที่ทำให้เกิดขึ้น

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : สภาพปัญหาในบริเวณนั้นก็เหมือนกันพื้นที่ทั่วไปในภาคอีสานและภาคอื่นๆ คือมีปัญหาการ ถูกกดขี่จากรัฐมากกว่าเรื่องทุนในตอนนั้นมันยังไม่มี การเป็นเจ้าของที่ดินอะไรถ้าใครไม่มีที่ดินทำกินก็ต่างป่าดง พระเจ้านี้ละเป็นที่ทำกิน ปัญหาหลักอยู่ที่เรื่องกดขี่ข่มเหงจากเจ้าหน้าที่รัฐ มันมีงานของ คมสพรรค มาตุคาม ที่เป็น คนเขียนงานให้ กอ.รมน. ก็จะพูดถึงปัญหาการกดขี่ของรัฐ ก็คือจับจำรีดไถ เจ้าหน้าที่ลงไปหมู่บ้านจะทำอะไรก็ ทำ เช่นไปฆ่าวัวชาวบ้านกินแต่ไปบอกว่าโจรเอาไปขโมยไป ชาวบ้านก็รู้ว่าใครทำ แต่ถ้าเถียงไปก็ถูกตั้งข้อหา ครู ครองเองและที่เป็นคนไปแก้ปัญหา พาชาวบ้านไปต่อร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การที่ทางประเทศลาวเกิดการยึดอำนาจในพ.ศ 2503 โดย นายพลกองแล วีระสาน ในฐานะฝ่ายลาวเป็นกลาง เพื่อล้มรัฐบาลฝ่ายขวาของเจ้าสมสนิท ส่งผลขบวนการเคลื่อนไหวในแถบภูพาน ไหมครับ

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : อิทธิพลแค่เรื่องที่ว่ามันอาจจะมีการปราบปรามบริเวณไทย-ลาวเท่านั้นเอง เพราะตอนนั้น สถานการณ์อะไรที่เกิดในลาวคนในภาคอีสานจะรู้หมด การที่นายพลกองแลยึดอำนาจคนในอีสานก็มีการพูดกันเยอะ มีถึงพูดถึงขนาดว่ากองแลหายตัวได้ ยิ่งก็ไม่เข้าเลยทำให้ยึดอำนาจในลาวได้ คือสิ่งที่เกิดขึ้นในลาวมาส่งผลมาถึง ภูมิภาคนี้มาก สิ่งที่ส่งผลกระทบกับครูครองคือแกมองว่าสถานการณ์มันเริ่มตึงเครียด เจ้าหน้าที่ออกปฏิบัติการแล้ว จะคิดว่ามาจับกุมขบวนการที่คิดว่าจะร่วมมือกับประเทศลาวเพราะทางการคิดว่ากองแลเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งจริงๆ แล้วไม่ใช่ นายพลกองแลเป็นฝ่ายที่สาม

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การยึดอำนาจของ นายพลกองแล วีระสาน ทำให้รัฐไทยมีมุมมองต่อภาคต่อขบวนการ ของครูครองเปลี่ยนไปไหมครับ

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : จริงแล้วมุมมองที่รัฐมองขบวนการลักษณะนี้ เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ทางการไทยเปลี่ยน

นโยบายต่อขบวนการกู้ชาติในอินโดจีนตั้งแต่สมัยจอมพล ป. เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับอเมริกา เพราะตั้งแต่ก่อนช่วงรัชกาลที่ห้าเป็นต้นมาไทยก็คล้ายๆ ที่ว่าเล่นไปอินโดจีนอยู่ คือช่วยเหลือพวกต่อต้านฝรั่งเศสในอินโดจีน จะเป็นคอมมิวนิสต์ใหม่ไม่ได้สนใจ สนใจอย่างเดียวคือทำยังไงฝรั่งเศสจะยึดอินโดจีนไม่ได้ เพราะไทยเองก็อยากไปยึดขนาดลาวเขมรไทยก็ยังคงคิดว่าเป็นของไทย ฝรั่งเศสมันเอาไป เพราะฉะนั้นใครต่อต้านฝรั่งเศสรัฐบาลไทยช่วยเหลือหมด ดังนั้นไม่ว่าเวียดมินห์หรือขบวนการ “ปะเทดลาว” ก็ล้วนแล้วแต่มาอยู่ประเทศไทย ทางของไทยให้ความช่วยเหลืออยู่ แม้แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้วจอมพล ป. กลับมาสู่อำนาจรอบที่สองก็ยังติดต่อกับฝ่ายเวียดมินห์อยู่

แต่พออเมริกาย้ายแสนมาในราวปี พ.ศ. 2492 ให้เปลี่ยนฝ่ายสนับสนุนเพื่อแลกกับการให้การช่วยเหลือ ตอนนี่จอมพล ป. ถึงมาเปลี่ยนนโยบายต่ออินโดจีน ไปรับรองรัฐบาลหน่าว ตัวที่รัฐบาลฝรั่งเศสจัดตั้งขึ้นและเลิกสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชในอินโดจีน จึงมีการตั้งข้อหาว่าพวกเคลื่อนไหวช่วยเหลือฝ่ายอินโดจีนในอีสานเป็นกบฏแบ่งแยกดินแดน แต่ก่อนมันตั้งข้อหาไม่ได้เพราะรัฐบาลสนับสนุนอยู่

เดอะอีสานเรคคอร์ด : หลังจากทางการไทยเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับอินโดจีนนั้นนำมาสู่ความรุนแรงอะไรบ้างในภาคอีสาน

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : มันรุนแรงในครั้งที่มีการฆ่าสี่รัฐมนตรีอีสาน การกวาดล้างถูกคั่นกลางตอนสฤษดิ์เข้ามายึดอำนาจ ก็เกิดการทำลายเครดิตของ จอมพล ป. โดยเรือพื้นคติการกวาดล้างขึ้นมาพิจารณา แต่การกวาดล้างในยุคของสฤษดิ์เกิดขึ้นหลังการเหตุการณ์ทางอินโดจีนกลับมารุนแรงอีกครั้ง ปี 2504 มีการกวาดล้างกว้างทั่วภาคอีสาน มีการจับกุมในหลายพื้นที่หลายที่เช่นอำเภอนาบัว อำเภอสว่าง อำเภอนองหาน เพราะความรุนแรงของฝั่งอินโดจีนนั้นทำให้ฝั่งนี้ตกใจ ทั้งในลาวและเวียดนาม ทางการวิตกกังวลว่าการปฏิบัติการของฝ่ายคอมมิวนิสต์กำลังแพร่หลายเข้ามา ซึ่งตอนนั้นประมาณปี 2504 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังไม่ได้มีบทบาทอะไร เพราะยังอยู่ในช่วงคลำทางตั้งไข่ยังไม่มีการต่อสู้โดยใช้อาวุธ ใครที่ไปเกี่ยวข้องกับขบวนการกู้ชาติในอินโดจีนถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อประเทศไทยหมด

เดอะอีสานเรคคอร์ด : การต่อสู้หลังจากที่ ทรูครองเสียชีวิต มีสถานการณ์อย่างไรบ้าง

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : ลองคิดดู ช่วงที่ทรูครองเคลื่อนไหวมาจนถึงปี 2504 พื้นฐานความคิดทางการเมืองก็น่าจะมากขึ้นมากแล้ว พอทรูครองถูกฆ่าเสร็จในช่วงแรกก็มีการตามคุกคามคนใกล้ชิดของทรูครอง คนพวกนี้ก็หนีเข้าป่าไปอยู่กับ พคท. หมดเพราะมันไปทางอื่นไม่ได้แล้ว ช่วงนั้น พคท. วางแผนจะสร้างกองกำลังอาวุธด้วย คนที่เข้าไปในป่าก็ถูกจัดตั้งเป็นหน่วยทางการเมือง ต่อมา มีการปราบปรามระลอกใหม่ที่ขยายวงกว้างขึ้นไปถึงชาวบ้านธรรมดา ขอบเขตมันกว้างขวางขึ้น คนก็ยิ่งหนีเข้าป่าไปจำนวนมาก ตรงนี้ก็เป็นตัวเชื่อม คือจากที่เคยเคลื่อนไหวกับทรูครองก็มาเคลื่อนไหวกับ พคท. แทน มันถ่ายทอดหากันเลย

เดอะอีสานเรคคอร์ด : พคท. เข้ามาตอนไหนครับ มันถึงจะได้เชื่อมต่อกันสนิทขนาดนั้น

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : เริ่มจากการส่งคนของพรรคมาจากกรุงเทพตอนแรกส่งมาแล้วสองคน ให้มาอยู่กับครุครอง เพื่อเรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่ชนบทเท่านั้น ไม่ได้เคลื่อนไหวอะไร ในลักษณะที่เหมือนกับคนรู้จักฝากกันมา แต่คนที่เข้ามาเคลื่อนไหวจริงๆ ก็คือ นายถวิล พงศ์สกุล ที่เขามาเคลื่อนไหวใกล้ชิดกับครุครองในราวปีพ.ศ. 2495 ตอนแรกมาอยู่ในอำเภอสว่างแดนดินจนมาได้ใกล้ชิดกับครุครอง เลยได้ไปเคลื่อนไหวในดงพระเจ้าด้วยกัน พอหลังครุครองเสียชีวิตพคท.เลยสามารถจัดตั้งคนในดงพระเจ้าได้ เพราะตอนนั้นชาวบ้านมีความรู้มากแล้ว ด้วยความที่ดงพระเจ้าเป็นพื้นที่เก่าของครุครอง ทำให้การขยายงานของ พคท. มีประสิทธิภาพ คนใน พคท. มองว่าดงพระเจ้าเป็นจุดพื้นที่ที่เป็นไปได้ เห็นภาพว่าจะต้องไปทำงานกับใคร มีคนเคลื่อนไหวอยู่แล้วและมีความตื่นตัวทางการเมืองมาก

เดอะอีสานเรคคอร์ด : ถึงขนาดที่ว่าคนสำคัญใน พคท. มองว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ต้องลงทำงานเลยไหมครับ

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : จุดสำคัญในแถบภูพานจุดใหญ่มันมีหลายที่เช่นแถบดงหลวง ส่วนดงพระเจ้ามีความสำคัญมันอยู่ช่วงแรกในแง่ที่ว่า เป็นบริเวณที่ใช้เข้าออกระหว่างป่ากับเมืองเพราะเป็นป่าที่มีพื้นที่ติดกับอำเภอสว่างแดนดิน การประชุมของพรรคครั้งสำคัญหลายครั้งก็จะประชุมที่นั่น ต่อมาความสำคัญมันก็ลดลงเพราะมันเป็นที่ราบและใกล้เมืองอาศัยอยู่นานๆไม่ได้ มันเสี่ยงต่อการถูกปราบก็ต้องขึ้นไปอยู่บ้านภูพาน หลังครุครองตายนี้คนเต็มป่าเลย จากนั้นก็มีการไปขยายงานในเขตอื่นในบริเวณใกล้เคียงทั้งหมด ก็อาศัยคนจากดงพระเจ้าคนที่ศรัทธาในตัวครุครองไปทำงานขยายพื้นที่ในแถบอื่น คือคนศรัทธาครองมันมีทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านครู คนพวกนี้มันมีอิทธิพลต่อชาวบ้าน เช่นเขตดงสารที่ติดกับดงพระเจ้าก็เป็นคนที่ศรัทธาครุครองเข้าไปทำงานขยายพื้นที่ในแถบนั้น

เดอะอีสานเรคคอร์ด : คิดว่าจริงไหมครับที่มีคนว่าดงพระเจ้าเป็นแหล่งบ่มเพาะของการปฏิวัติ เหตุการณ์หลายๆ อย่างก็เกิดขึ้นที่นี่

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : ใช่ครับเพราะมันเป็นจุดแรกที่มีมวลชนเข้าร่วมการปฏิวัติเยอะ และมีการไปขยายงานที่เขตอื่น แต่ก็มีเขตอื่นๆที่มีมวลชนเข้าร่วมการปฏิวัติมากเช่นการอย่าง เขตดงหลวง ซึ่งต่อมอดงหลวงกลายเป็นเขตที่มีมวลชนมากที่สุดเพราะมันอยู่บนภูเขาอยู่หลังภูพานเลย มีหมู่บ้านเยอะกลายเป็นเขตศูนย์กลางของภูพาน ดงพระเจ้าตอนหลังความสำคัญก็ลดลง เพราะป่ามันก็ถูกถางไปและถูกตัดถนนทะลุผ่าน

เดอะอีสานเรคคอร์ด : ลูกหลานของครุครองมีบทบาทอย่างไรในการเคลื่อนไหวของพคท. บ้างครับ หลังการเสียชีวิตของครุครอง

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : คุณวิทิต จันดาวงศ์ ลูกชายคนโต ถูกจับพร้อมครุครองกว่าจะออกมาทีหลัง 14 ตุลา ทางพคท. ก็รับตัวเข้าไปอยู่ในป่า ต่อมาก็เป็นกรรมการจังหวัดอยู่ในเขต 222 ที่เป็นเขตของดงพระเจ้าร่วมกับพื้นที่อื่นๆ
คุณควรรครอง จันดาวงศ์ ลูกสาวคนเล็กเป็นหมอมถูกส่งไปเรียนหมอที่ประเทศจีน กลับมาปฏิบัติอยู่ฐานที่มั่นทาง

ภาคเหนือ ออกจากประเทศไปตั้งแต่ 2504-2505 ส่วนลูกชายคนรอง คุณธำรง จันดาวงศ์ หนีออกต่างประเทศไป ก่อนคนแรกหลังครุครองเสียชีวิตใหม่ ไปเรียนการทหารที่ประเทศจีนได้กลับมาเป็นผู้นำทางการทหารอยู่เขตแถวภาคเหนือหน้าแถบภูหินร่องกล้า เข้าใจว่าหลังครุครองตายไป พคท. ได้พาลูกของครุครองหลบหนีข้ามเข้าไปในประเทศลาวแล้วจึงต่อไปจีน

เดอะอีसानเรคคอร์ด : การต่อสู้ครั้งนั้นมันหลงเหลืออะไรมาถึงทุกวันนี้บ้างครับ

สมชัย ภัทรธนาพันธ์ : มันต้องเข้าใจลักษณะสิ่งที่เขาเรียกว่าผลสะท้อนทางการเมือง มันเป็นเรื่องที่ต่างจากของที่เป็นวัตถุที่ถ้ามั่นคงทนมันก็อยู่อย่างนั้นล่ะ แต่ว่าผลสะท้อนทางการเมืองมันเป็นเรื่องของความคิดมันผันแปรไปได้ ผมคิดว่าสิ่งที่หลงเหลือจากการต่อสู้ทั้งหมดคือการมีหลักประกันที่จะไม่ถูกละเมิดกดขี่ข่มเหงโดยทหารจนอย่างแต่ก่อน เพราะนี่เป็นบทเรียนของรัฐไทยที่มันสรุปมาแล้วว่าถ้าไปใช้กำลังกับชาวบ้านเขาจะลุกขึ้นต่อสู้และนำไปสู่สงคราม เราจึงเห็นชนบทที่ไม่มีเสียงปืนหรือความโหดร้ายทารุณ ไม่มีการจับกุมโดยไม่มีขอบเขต นอกจากนั้นยังทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการคิดที่ปล่อยให้เผด็จการทหารปกครองไปโดยไม่เปิดให้มีประชาธิปไตยเป็นเวลายาวนาน ต้องมีระบบรัฐสภา ต้องเปิดให้มีช่องทางอื่นให้สู้ ถ้าไม่มีช่องทางอื่นให้สู้เขาก็ลุกขึ้นจับปืน เป็นที่มาของ คำสั่งนายกษ ที่คำสั่ง 66/2523 [เป็นคำสั่งที่ให้โอกาสภาคคอมมิวนิสต์ที่เข้าป่าจับปืนต่อสู้ได้รับนิรโทษกรรมความผิดทั้งหมด] และเรื่องราวมันก็ดำเนินมาอย่างยาวนาน จนมาถึงรัฐประหารในช่วงหลังซึ่งก็มีขอบเขตในการใช้กำลังมากขึ้น มันมีบทเรียนแล้วว่าถ้าใช้ไม่มีขอบเขตรัฐเองก็กลัวเหมือนกัน นี่คือผลสะท้อนที่รุนแรงมาก ถ้าจะบอกว่ามันทำให้ชาวบ้านมีแนวคิดที่ตายตัว คงไม่ตายตัว ความคิดเรื่องการปฏิวัติอะไรพวกนี้มันอาจจะหายไป เป็นธรรมดาที่มันต้องผันแปรไป